

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодине

Јагодинска основна школа између два рата 1918 - 1941

Апстракт: После Првог светског рата настављена је велика активност на обезбеђивању услова за нормалан рад основне школе. Захваљујући напорима општине, Министарства просвет, као и наставног кадра, напредак рада био је присутан на свим пољима делатности. Наставници и ученици основне школе били су иницијатори и учесници у многим манифестацијама просветно-културног значаја за Јагодину.

Кључне речи: основна школа, учитељи, ђаци, школске уграде, ваниколске активности, екскурзије.

За време балканских ратова школа је радила нередовно, зато што је део учитеља био на фронту, а зграда основне школе делимично је служила као магацин. Настава је релативно редовно настављена школске 1913-1914. године, али је почетком Првог светског рата поново постала нередовна. После главног испита, јуна 1915. године, настава није ни обнављана. Учитељи су били, или у саставу војних јединица или на помоћним пословима у вароши, док су учитељице биле обавезне да помажу у лечењу рањеника у војној болници смештеној у згради Учитељске школе.¹ Уласком непријатеља у Србију новембра 1915. године, потпуно су престале све школске активности.

У току 1915. године група ученика Јагодинске основне школе је на разне начине напустила Србију, и своје школовање су наставили у Француској. То су били следећи ученици: Марко, син Петра Насласа, индустријалца из Јагодине, Боривоје, син Исаила Ранковића, контролора железничке дирекције из Јагодине, Јован, син Алексе Таушановића, рачуновође из Јагодине, Милутин, син Ђорђа Илића, земљорадника из Јагодине, Десанка, кћи Милорада Миловановића, учитеља из Јагодине, Љубиша, син Димитрија

¹ АС, МПс-1914/в-1. По наређењу од 25. новембра 1914. године, све учитељице биле су обавезне да се прикључе војној болници.

Димитријевићаа, школског надзорника из Јагодине, Властимир, син Јована Адамовића, трговца из Јагодине, Борислав, син Љубомира, судије из Јагодине, Миодраг, син Вучка Маленовића, судског службеника из Јагодине.²

Обнављање рада основне школе, по наредби аустро-угарских власти, извршено је 1916. године. Тиме је требало обезбедити што темељније преваспитање деце. Директор и учитељи били су из Аустро-угарске. Многи родитељи нису желели да пријаве децу за школу и крили су их на све могуће начине. Такође разлог слабог посећивања школе биле су ратне прилике, немаштина и велики број избеглица. Највећи број деце није могао да похађа школу, јер нису имали ни одећу ни обућу.

Окупационе власти чиниле су све да омасове наставу у основној школи. Уследиле су многе претње родитељима, уколико њихова деца не би редовно похађала школу. Пре почетка наставе читана је молитва и изражавана захвалност аустријском цару. Наставни план окупационе власти одређивао је број часова и број предмета, онако како је требало најбрже извршити преваспитање деце. Исти број часова био је одређен за учење мађарског и немачког језика и математике. Смањен је број часова за учење српског језика и историје.

Настава коју су организовали окупатори престала је октобра 1918. године, уласком српске војске. Одмах после ослобођења, већ октобра месеца, приступило се активностима на стварању могућности за почетак наставе у основној школи. Пре свега било је неопходно припремати материјалне услове за рад школе. Општинска власт је предузела мере да се што хитније испразне школске учионице, које су служиле за смештај војне опреме, да се очисте, оправе и доведу у ред, да би у њима могла да се одвија настава. Исто тако, чињени су и велики напори општинске власти да се школа снабде свим одговарајућим намештајем и училима.

Пошто школа за време окупације није прекидала са радом, школски инвентар био је у великој мери сачуван. Ипак је због уништења школског намештаја у Гимназији, део школског инвентара основне школе уступљен Гимназији. У очувању школске имовине у току окупације, нарочито су се истакли Љуба Миловановић, дугогодишњи школски служитељ, који је у великој мери успео да сачува предратну учитељску књижницу са збирком средстава за очигледност у настави, и Димитрије Димитријевић, школски надзорник за срез белички, који је као благајник Фонда сиромашних ученика и ученица

² АС, Министарство просвете у избеглиштву, Просветно одељење у Паризу 1916/17. Списак ђака по школама у Француској и Енглеској.

Јагодинске основне школе и Гимназије, успео да сачува имовину и целокупну архиву овог фонда, и поред великог притиска на њега и чланове његове породице.³

Димитрије Димитријевић је иначе један од највише одликованих просветних радника из Јагодине. Био је носилац ордена Св. Саве V степена, добијеног 1914. године, Ордена Св. Саве IV степена добијеног 1924. године, француског ордена Officier D~Academie, добијеног 1919. године и Албанске споменице добијене 1921. године. Осим њега, још неколико учитеља било је одликовано, или због ратних заслуга или због заслуга у просветној струци. Тома Милојковић био је одликован Медаљом за ревносну службу 1913. године, Сребрном медаљом за храброст 1916. године, Сребрном медаљом за храброст 1918. године, Сребрном медаљом за храброст 1920. године и Албанском споменицом 1921. године. Владимир Теодосић био је одликован Албанском споменицом 1921. године, Стеван Радовановић био је одликован Орденом Св.Саве IV степена 1923. године, Димитрије Петковић био је одликован Златном медаљом за грађанске заслуге 1911. године, Орденом Св. Саве V степена 1923. године и Орденом Св. Саве IV степена, такође 1923. године.⁴

После извршених припрема настава је у свим разредима почела 1. фебруара 1919. године. Петнаест дана пре почетка наставе, ученици су се спремали да што свечаније прославе Св. Саву, први пут после четири године.⁵

Због малог броја учитеља разреди нису били подељени на одељења, што је само отежавало квалитет наставе. Рад са великим бројем ђака и то у једној учионици, стварало је тешкоће у настави. Поред велике бројности ученика, проблеми у настави били су присутни и због тога што је код ученика, услед ратних прилика, постојала велика разлика у годинама и предходном образовању. Нарочито је у првом разреду разлика у годинама ученика била изражена. Било је ученика који су били рођени 1907. године, као и оних рођених 1912. године. Ипак и поред свих тешкоћа у раду, ученици су на заједничком општем испиту, одржаном половином јуна, показали завидно знање, јер је спремност тадашњих учитеља, и њихов однос према позиву који су вршили, у великој мери умањио тешкоће које су тада постојале.⁶

Уписаних ђака мушког првог разреда било је 80. Школу је редовно похађало 74 ученика, јер је у друге школе отишло 6 ученика. На главном испиту било је 74 ученика, од

³ АЈ-66-1594.

⁴ АЈ-66-1594.

⁵ ИАЈ, Основна школа Ф – 196, Уписница, к – 7.

⁶ ИАЈ, Основна школа Ф – 196, Уписница, к – 8.

којих је у други разред прешло 64 ученика, док је 10 ученика поновило разред.⁷ По оцени Сретена Ацића, директора Учитељске школе у Јагодини и сталног надзорника основне школе, учитељ првог разреда Живко Анђелковић био је марљив и савестан у вршењу службе, па је његов рад у васпитању и настави оценио одличном оценом. Живко Анђелковић је, поред рада са ученицима првог разреда, вршио и дужност управитеља основне школе.⁸

У првом разреду женске школе било је уписано 83 ученица. У току школске године одселило се 7 ученица, тако да је школу похађало 76 ученица. На испиту је било 68, а накнадно је требало да полагају разред 8 ученица. Остало је да понови разред 13 ученица, а у следећи разред прешло је 55 ученица. У првом разреду мушког одељења било је уписано 67 ђака. На испиту је било 59 ученика, од којих је 57 прешло у старији разред.⁹

На почетку школске године у другом разреду мушке школе било је уписано 68 ученика. У току године одселило се 14, па је на испиту било 54 ученика. Остало је да понови разред 3, а у старији разред прешао је 51 ученик.¹⁰ Одличном оценом Сретен Ацић је оценио и рад Јована Милићевића, учитеља овог разреда.

У други разред женске школе било је уписано 47 ученица. У току школске године одселиле су се три ученице, једна ученица је полагала разред накнадно, а на главном испиту било је 43 ученица. У следећи разред прешле су 42 ученице.¹¹

На почетку трећи разред мушке школе имао је уписана 54 ученика. Пошто се 6 ученика одселило, на годишњем испиту је било 47 ученика, од којих је троје поновило разред, а у старији разред је прешло 44 ученика.¹² Као и предходна два учитеља, и учитељица трећег разреда Ружица Мијатовић оцењена је одличном оценом за марљив и савестан рад у васпитању и настави.¹³

У трећем женском разреду било је уписано 54 ученица. У току школске године одселило се 7 ученица, па је на испиту било 47 ученица. Све су прешле у наредни разред.¹⁴

Мушки четврти разред имао је уписана 57 ученика. У току школске године одселило се 11 ученика, па је на главном испиту било 46 ученика. Сви су успешно положили разред.¹⁵

⁷ АЈ-66-2189.

⁸ Исто.

⁹ АЈ-66-2189.

¹⁰ ИАЈ, Основна школа Ф - 196, Уписница, к – 6.

¹¹ ИАЈ, Ф – 196, к – 12.

¹² Исто.

¹³ ИАЈ, Ф - 196, к - 14.

¹⁴ ИАЈ, Ф – 196, к – 8.

У четврти разред женске школе било је уписано 36 ученица. Одселиле су се три ученице, док је једна накнадно полагаала разред. На испиту су биле 32 и све су успешно положили разред.¹⁶

Следеће године учињен је значајан напредак у раду основне школе. Школске 1919/1920. године било је уписано у девет одељења 255 ученика и 212 ученица. Они су били подељени у четири мушка, четири женска и једно мешовито одељење.¹⁷ Најзначајније промене догодиле су се у првом разреду, јер је ове године било формирано три одељења првог разреда. У њима су радили новопримљени учитељи: Велимир Димитријевић, Љубиша Марковић и Настасија Ђорђевић. У другом разреду радили су Живко Анђелковић, управитељ школе, Јован Милијевић, кога је 5. априла 1920. године заменио Милосав Петровић, дотадашњи учитељ у Бунару, Владимир Теодосић и Јелица Теодосић.¹⁸

На почетку школске 1921/1922. године, у девет одељења било је уписано: I разред мушко одељење 74, I разред женско одељење 59, II разред мушко одељење 71, II разред женско одељење 54, III разред мушко одељење 63, III разред женско одељење 46, III разред мешовито 28 ученика и 23 ученице, IV разред мушко одељење 67, IV разред женско одељење 56.¹⁹

Школску 1922/1923. годину уписало је 445 ученика и ученица, а према извештају од 8. октобра 1922. године, за исту школску годину било је укупно ђака: I разред мушко одељење 53, I разред женско одељење 43, II разред мушко одељење 61, II разред женско одељење 55, III разред мушко одељење 71, III разред женско одељење 49, IV разред мушко одељење 51, IV разред женско одељење 49, IV разред мешовито 48.²⁰ Због великог броја ђака у трећем разреду, Министар просвете је 16. октобра 1922. године дозволио отварање

¹⁵ ИАЈ, Ф – 196, к – 14.

¹⁶ ИАЈ, Ф – 196, к – 12.

¹⁷ АЈ-66-1593.

¹⁸ АЈ-66-2189. Сретен Ацић је у свом годишњем извештају о раду Учитељске школе, навео да се о пријему учитеља у Вежбаоници није довољно водило рачуна. Као и 1919. године, тако и 1920. године у Вежбаоницу су постављени неки учитељи који су били неподесни за тај рад. Посебно је истакао смењивање два најспремнија учитеља Јована Милијевића и његове жене Јулијане. Такође је изнео и да Комисија за учитељски распоред није примила за учитеље Драгољуба Илића и његову жену, тадашње учитеље у Бору, само због тога, што она није попунила рубрику, *је ли радила под непријатељем*, мада су увек оцењивани одличним оценама за свој рад. Драгољуб је био ученик Јагодинске учитељске школе и изузетно је спреман за свој рад, и имао је све особине које су могле да послуже као добар пример ученицима Учитељске школе.

¹⁹ АЈ-66-2189. IV разред мушког одељења свршило је 48 ученика, од којих су 9 отишли на занат и 39 у Гимназију, а од 49 свршених ученица IV разреда, 8 су отишле у Раденичку школу, у Гимназију 31, а 10 нису наставиле школовање.

²⁰ АЈ-66-2189.

десетог одељења. То новоотворено десето одељење било је смештено у згради Учитељске школе.²¹ Пре тога, 2. септембра 1922. године, министар је одобрио поделу трећег разреда.²²

За школску 1923/1924. годину било је предвиђено формирање седам одељења са укупно 394 ђака. Постављањем две нове учитељице, Живке Станковић учитељице из Багрдана и Петрије Симић из Беле Цркве, формирано је девет одељења: I разред мушко одељење 53 ђака, I разред женско одељење 30, II разред мушко одељење 46, II разред женско одељење 37, III разред мушко одељење 65, III разред женско одељење 52, IV разред мушко одељење 39, IV разред мушко одељење 39, IV разред мешовито одељење 19 ученика и 15 ученица. Према извештају, настава у свим одељењима је извођена правилно, методски и са успехом. Пређено наставно градиво из свих предмета је било задовољавајуће. И васпитна страна била је заступљена у довољној мери.²³ Следећих година број одељења није се мењао. Кратко време је постојало и десето одељење, и то мешовито одељење четвртог разреда у коме је радила Милева Марковић, али је оно почетком 1924. године укинута. Због дугог одсуства услед болести, и завршетка школовања ученика њеног одељења, управитељ школе тражио је 2. децембра од министарства просвете, да се Милеви Марковић да управитељево одељење, а да се управитељ посвети само управитељским и административним дужностима. Тај предлог подржао је и управитељ Мушке учитељске школе Јосиф Стојановић. На основу тих предлога десето одељење је укинута.²⁴

Школске 1923/1924. године у десет одељења било је уписано 406 ђака. Од уписаних ученика редовно је похађало школу 351 ђак, а разреде је успешно положило 336 ђака, од тога 97 са одличним успехом, 100 са врлодобрим и 135 са добрим успехом. Поновило је разреде 14 ђака.²⁵

Са ђацима у истој школској години радили су: Живко Анђелковић, управитељ школе, Милена Марковић, Љубиша Марковић, Јелица Теодосић, Достана Тодоровић, Драгољуб Ракић, Тома Милојковић, Живка Станковић, Петрија Симић.²⁶ Следеће школске 1924/1925. године још мањи број ученика је уписао основну школу. Укупно је било уписано 303 ученика, а до краја године школу је редовно похађало 288 ученика. У првом разреду било је уписано 19 ученика и исто толико ученица, у другом разреду 45 ученика и

²¹ АЈ-66-2189.

²² АЈ-66-2189.

²³ ИАЈ, Основна школа, Ф-196, к – 14.

²⁴ АЈ-66-1593.

²⁵ АЈ-66-845.

²⁶ АЈ-66-1593.

32 ученице, у трећем разреду 69 ученика и 36 ученица и у четвртом разреду 43 ученика и 51 ученица.²⁷

Због малог броја уписаних ученика дошло је до укидања и деветог одељења. Почетком септембра, на предлог управитеља школе, наставничко веће је донело одлуку од формирању деветог одељења. Формирањем овог одељења, сви учитељи би имали своја одељења.. Као разлог отварања одељења, управитељ је навео, да ће у идућој години број ђака бити у порасту, и да ће и тренутни број учитеља бити недовољан. Министар просвете изашао је у сусрет молби Јагодинске општине, па је 9. одељење поново отворено 29. септембра 1925. године.²⁸ Број уписаних ђака за школску 1925/1926. годину било је 262, односно 123 ученица и 139 ученика. У мушком одељењу I разреда било је уписано 36 ђака, у женском одељењу I разреда 40, у мушком одељењу II разреда 20, у женском одељењу II разреда 18, у мушком одељењу III разреда 47, у женском одељењу III разреда 41, у мушком одељењу IV разреда 36 и у женском одељењу истог разреда 24.²⁹ После отварања 9. одељења, промењен је број ученика по одељењима. У школској 1925/1926. години, у одељењима основне школе радили су следећи учитељи: Тома Милојевић у мушком одељењу I разреда са 28 ђака; Јелица Теодосић у женском одељењу првог разреда такође са 28 ученица; Живка Станковић са мешовитим одељењем I и II разреда у коме је било 26 ученика; Драгиња Милетић у мешовитом одељењу II разреда са 29 ученика и ученица; Драгослав Ракић у мушком одељењу III разреда са 31 учеником; Достана Тодоровић у женском одељењу III разреда у коме је било 30 ученица; Настасија Ђорђевић у мешовитом одељењу III разреда са 25 ученика и ученица; Владимир Теодосић у мушком одељењу IV разреда са 30 ученика и Петрија Симић у женском одељењу IV разреда са 30 ученица. Редовно је похађало школу 232 ђака.³⁰

Следеће године долази до укидањем женског одељења четвртог разреда, мада је управитељ школе тражио да и у школској 1926/1927. години остане исти број одељења, и то према уписаним ђацима: I разред мушко одељење 40, I разред женско одељење 40, I разред мешовито одељење 35, II разред мушко одељење 34, II разред женско одељење 35, III разред мешовито одељење 35, IV разред мушко одељење 25, IV разред женско одељење 26, IV разред мешовито одељење 26.³¹ Ипак је Министар просвете, вероватно на предлог управитеља Учитељске школе, који је предложио укидање женског одељења четвртог

²⁷ AJ-66-2845.

²⁸ AJ-66-1593.

²⁹ AJ-66-2845.

³⁰ AJ-66-1593.

³¹ AJ-66-1594.

разрада, смањио број одељења. Уписаних 28 ученица придодато је мешовитом одељењу четвртог разреда. Учитељица укинутог одељења Петрија Симић, заменила је учитељицу мешовитог првог и другог разреда Живку Станковић, због њеног одласка у пензију.³²

Иначе школске 1926/1927. године број уписаних ученика је био знатно већи. У мушком одељењу првог разреда било је уписано 40 ученика, у женском одељењу такође 40 ученица, а у мешовитом одељењу истог разреда 35 ученика и ученица. У другом разреду постојала су два одељења, мушки разред са 34 ученика и женски са 35 ученица. У трећем разреду постојало је само једно одељење, и то мешовито, са 23 ученика и 24 ученица. После укидања једног одељења, у четвртог разреду је постојало мушко одељење са 25 ученика и мешовито одељење са 26 ученика и ученица.³³ Крајем двадесетих година, због повећања броја ученика, јер се очекивао упис нових 80 ђака, Месни одбор основне школе тражио је од Министарства просвете дозволу за отварање још два одељења. По предлогу Месног школског одбора који је поднет Министарству просвете, школа је требало да има укупно једанаест одељења, јер је школске 1928/1929. године уписано 98 ученика више, и то: три одељења првог разреда, три одељења другог разреда, три одељења трећег разреда и два одељења четвртог разреда. У истој молби, Школски одбор је истакао да је Јагодинска општина већ предузела одговарајуће мере и школу снабдела потребним намештајем и училима. За рад новооснованих одељења општина је обезбедила једну зграду преко пута старе зграде основне школе. Ова зграда је имала само две просторије које су коришћене као учионице, и велико двориште, где је одржавана настава физкултуре. Министар просвете је 3. августа 1928. године дао дозволу да се у школи отворе још два одељења. У школској 1928/1929. години било је уписано 428 ученика, са поновцима и новоуписаним 481: I разред мушко одељење 43, I разред женско одељење 44, I разред мешовито одељење 43, II разред прво мушко одељење 38, II разред друго мушко одељење 39, II разред женско одељење 52, III разред мушко одељење 36, III разред женско одељење 36, III разред мешовито одељење 36, IV разред мушко одељење 30, IV разред женско одељење 31. Редовно је похађало школу 456 ђака.³⁴ Одељења првог разреда водили су: Милева Кузмановић, Владимир Теодосић и Јелисавета Петровић. У одељењима другог разреда радили су: Тома Милојковић, тадашњи управитељ школе, Јелица Теодосић и Катарина Васић. У одељењима трећег разреда радили су: Драгољуб Ракић, Настасија Ђорђевић и

³² АЈ-66-1594.

³³ АЈ-66-1594. Јагодина је имала 1344 домова и 5376 становника.

³⁴ АЈ-66-1594.

Љубица Стојчевић. У одељењима четвртог разреда учитељи су били Ђорђе Васић и Зорица Ђорђевић.³⁵

До новог повећања броја одељења долази августа 1929. године. Тада је Министарство просвете одобрило формирање дванаестог одељења. И поред тога, због пријављивања великог броја ученика у првом разреду, 4. новембра исте године, Одбор Јагодинске основне школе затражио је од Министарства просвете одобрење за формирање још два одељења. Иако је било четири одељења првог разреда, због уписа близу 200 ученика, тај број одељења био је недовољан. Свако од одељења требало је да има по око педест ученика, што је због малих учионица, представљало велики проблем. Поред тога, пошто је основна школа била и Вежбаоница Учитељске школе, свакодневно је на практични рад долазило по 35 учитељских кандидата.³⁶

Осим у првом разреду, исти проблеми били су присутни и у другом разреду, јер је на почетку године, у овај разред, било уписано чак 202 ученика. Када су ученици Учитељске школе присуствовали часовима ради хоспитовања, тада је у одељењима другог разреда било чак и до осамдесет ученика, иако је Правилима о Вежбаоницама предвиђено да у таквим приликама часовима може да присуствује највише до четрдесет ученика. Сличних проблема било је и у трећем разреду, јер је и у овом разреду било уписано пуно ученика, укупно 195. И поред очигледних тешкоћа, Министарство просвете је одбило молбу Школског одбора. Због тога је морало да се расформира једно одељење четвртог разреда, па је исти проблем настао и у овом разреду, јер су тада два преостала одељења имала по 48 ученика. Доласком осам нових ученика, број ученика у одељењима четвртог разреда повећао се на 52. Због малог броја одељења у односу на број ученика, управитељ школе Драгољуб Ракић поново је упутио молбу Министарству просвете, у којој је тражио отварање нових одељења. У молби је истакао спремност јагодинске општине да за новоотворена одељења обезбеди зграду, потребан намештај и наставна средства. Крајем исте 1929. године министар просвете је делимично изашао у сусрет молби Школског одбора и управитеља школе и дозволио отварање тринаестог одељења.³⁷

После отварања новог одељења у школи је радило четири учитеља и десет учитељица. Они си радили са укупно 591 уписаним учеником, од којих је било 294 ученика и 297 ученица. На главном испиту било је 572 ђака: у I разреду 96 ученика и 114

³⁵ АЈ-66-1594.

³⁶ АЈ-66-1594.

³⁷ АЈ-66-1594. Јагодина је имала 1109 домова и 5376 становника: Срба 530, Турака 8, Чеха 26, Јевреја 18.

ученица; у II разреду 77 ученика и 73 ученица; у III разреду 69 ученика и 56 ученица и у IV разреду 52 ученика и 54 ученица.³⁸

Ново одељење у школи отворено је већ следеће школске године, тачније 13. фецебра 1930. године. То четрнаесто новоотворено одељење, било је комбиновано одељење са по осам ученика сва четири разреда. Ово одељење је служило за хоспитовање ученика Учитељске школе. У овој школској 1930/1931. години било је уписано укупно 602 ученика, а са поновцима и новопримљеним ученицима било је 656 ђака. На главном испиту било је 594 ђака, док 62 ђака није похађало наставу.³⁹ У првом разреду 166, у другом 188, у трећем 147 и у четвртом 101 ученик. Са одељењима првог разреда радили су: Јелена Теодосић у женском одељењу, Видосава Ћосић у мушком и Катарина Васић у мешовитом одељењу. Други разред је имао четири одељења и у њима су радили: Злата Лазић са мушким, Драгиња Милетић са женским, Драгољуб Ракић са једним мешовитим и Јелица Савић са другим мешовитим одељењем. Са одељењима трећег разреда су радили: Милева Кузмановић у женском одељењу, Десанка Ћокић у мешовитом и Станислав Марковић у мушком одељењу. У четвртом разреду су радили: Никодије Антић у мешовитом одељењу, Јелисавета Петровић у женском и Велимир Ћосић у мешовитом одељењу. У новоотвореном комбинованом одељењу за учитеља је постављен Миливоје Стојановић.⁴⁰

Значајна новина у раду основне школе покренута је 1926. године. на предлог тадашњег управитеља Драгољуба Ракића. Те године, за време школског распуста, у Јагодинској основној школи отворено је забавиште за децу предшколског узраста. Од тада је Министарство просвете сваке године одобравало отварање забавишта у згради основне школе.⁴¹ Отварање забавишта наишло је на добар пријем код грађана, па је упис деце, с обзиром на средину, био знатан. Сваке године је око 40 до 50 детета старости од четири до шест година, похађало забавиште. Школске 1930/1931. године број деце у забавишту био је највећи до тада. Забавиштем је било обухваћено укупно 187 дечака и 165 девојчица. Та масовност је била и разлог да бан Моравске бановине 23. новембра 1932. године отвори једно одељење забавишта при Вежбаоници Учитељске школе.⁴²

На иницијативу епископа нишког, што је Министарство просвете прихватило, од школске 1930/1931. године општине су биле дужне да обезбеде средства за финансирање рада свештеника у држању веронауке по школама. Ова иницијатива о постављању

³⁸ АЈ-66-1595.

³⁹ АЈ-66-1595.

⁴⁰ АЈ-66-1595.

⁴¹ АЈ-66-1593.

⁴² АЈ-66-1595.

вероучитеља није успела у Јагодини. На почетку године постављена су четири свештеника за наставу веронауке. Међутим, двојица су врло брзо поднела оставке, трећи је одржао само неколико часова, док четврти није ни почињао са радом. Веронауку су и даље предавали учитељи и учитељице основне школе, свако у свом разреду.⁴³

Број уписаних ученика школске 1931-1932. године био је нешто већи него предходне године. Укупан број уписаних ученика био је 652. У I разреду било је уписано 82 дечака и 88 девојчица; у II разреду 73 дечака и 88 девојчица; у III разреду 90 ученика и 94 ученица и у IV разреду 81 ученик и 64 ученице. Од укупног броја уписаних, редовно је похађало школу 615 ученика и ученица. Са овим ученицима радило је осам учитеља и осам учитељица.⁴⁴

Вероучитеља су имала само деца католичке вероисповести, који је ове школске године постављен по први пут. За разлику од ранијих година, када је број неспрског становништва у Јагодини био занемарљив, у 1931. и 1932. години долази до већег досељавања лица других вероисповести. То су пре свега били радници у Пивари и у Клефишевој кланици. Према извештајима за 1931 и 1932. годину, у Јагодини је живело поред Срба и 189 Чеха, 53 Италијана, 43 Руса, 23 Јеврејина и 15 Турака. Из године у годину број неспрског становништва се углавном смањивао, али је ипак становништво других националности било стално присутно у Јагодини.⁴⁵

Школске 1933/1934. године обновљен је рад забавишта, у коме је са 60 детета предшколског узраста радила Јелена Божовић-Белча. У школи је радило 15 учитеља: Драгољуб Ракић у мушком одељењу I разреда са 41 учеником; Драгиња Милетић у женском одељењу I разреда са 42 ученице; Јелица Савић у мешовитом одељењу са 41 учеником; Милева Кузмановић у женском одељењу II разреда са 46 ученице; Станислав Марковић у мешовитом одељењу II разреда са 47 ученика; Видосава Ћосић у мушком одељењу III разреда са 41 учеником; Јелисавета Петровић у женском одељењу III разреда са 41 ученицом; Десанка Ћокић у мешовитом одељењу III разреда са 40 ученика; Велимир Ћосић у мушком одељењу IV разреда са 41 учеником; Милица Марковић у женском одељењу четвртог разреда са 41 ученицом; Катарина Васић у мешовитом одељењу IV разреда са 40 ученика; Милош Матић са комбинованим одељењем III и IV разреда; Миљивоје Стојановић са комбинованим одељењем I, II, III и IV разреда; Андрија

⁴³ АЈ-66-1595.

⁴⁴ АЈ-66-2845.

⁴⁵ АЈ-66-1595. Те године Јагодина је имала 1662 куће са укупно 6914 становника.

Качаревић је предавао веронауку у свим разредима, Арса Вуксановић је остао без одељења као сувишан.⁴⁶

До повећања броја одељења дошло је тек у школској 1934/1935. години. Почетком те школске године, односно 7. септембра 1934. године, одлуком бана Моравске бановине, отворено је петнаесто и шеснаесто одељење у јагодинској основној школи.⁴⁷ Тада је било пет мушких, пет женских и шест мешовитих одељења. Укупно уписаних било је 708 ученика. Од укупног броја уписаних, школу је редовно похађало 653 ученика, и то: у I разреду 213, у II 123, у III 160 и у IV разреду 156 ученика. Учитељи су и овог пута оцењени добрим оценама. Њих 12 одличном и 5 врло добром оценом. Обданиште није постојало.⁴⁸

Половином 30-години у основној школи је радило осам учитеља и девет учитељица. Школске 1935/1936. године било је уписано 229 ученика и 282 ученице. У I разреду 66 ученика и 73 ученица, у II 90 ученика и 90 ученица, у III 66 ученика и 58 ученица и у IV 77 ученика и 61 ученица. Са 72 поноваца и са накнадно уписаним ученицима, у школи је те године било 729 ученика. На крају године одличних је било 180, врлодобрих 167, добрих 246, а поновило је разред због успеха 65 ђака и 13 ђака јер су нередовно похађали наставу⁴⁹

Почетком школске 1936/1937. године било је 16 одељења са исто толико учитеља, и забавиште које је водила Зорка Вукојић.⁵⁰ На почетку године било је новоуписаних 628 ђака и 60 поноваца. Са накнадно уписаним ученицима, у школи је било 746 ђака. На крају године одличних је било 192, врло добрих 164, добрих 225, а 55 ђака је поновило разред због слабог успеха и 40 због нередовног похађања наставе.⁵¹ У I разреду у мушком одељењу радио је Милош Матић, у I разреду у женском одељењу Милева Кузмановић, у I разреду у мешовитом одељењу Милка Грујић, у II разреду у мушком одељењу Видосава Ћосић, у II разреду у женском одељењу Десанка Ћокић, у II разреду у мешовитом одељењу Јелисавета Петровић, у III-а разреду у мушком одељењу Велимир Ћекић, у III-б разреду у мушком одељењу Јелена Нешић, у III-а разреду у женском одељењу Катарина Васић, у III-б разреду у женском одељењу Милица Мишић, у IV разреду у мушком одељењу Марија

⁴⁶ AJ-66-2845.

⁴⁷ AJ-66-1595.

⁴⁸ AJ-66-2845.

⁴⁹ AJ-66-2846.

⁵⁰ AJ66-2846. У наредним годинама до рата забавиште се не помиње у школским извештајима.

Узелац, у IV разреду у женском одељењу Драгиња Милетић, у IV разреду у мешовитом одељењу Арса Вуксановић, у комбинованом одељењу I и II разреда Веселинка Лабан, у комбинованом одељењу III и IV разреда Станислав Марковић, у комбинованом одељењу I, II, III и IV разреда Миливоје Стојановић.⁵² Сви учитељи су од стране управитеља Учитељске школе оцењени одличним успехом.⁵³

У школској 1937/1938. години, новоуписаних ученика било је 682. У првом разреду било је уписано укупно 176 ђака, у другом 167, у трећем 157 и у четвртном 182. Са 60 поноваца и 56 накнадно уписаних ученика, али и исписаним ђацима, укупно је било 716 ђака.⁵⁴ Одличних успехом разреде је завршило 203 ученика и ученица, врло добрих је било 187. и добрим успехом је завршило разреде 212 ђака. Поновило је разреде 39 ђака на основу успеха и 44 ђака због непохађања школе. После четвртог разреда на занат је отишло 11 ученика, у средње школе 89, а остали нису наставили школовање.⁵⁵ Одличном оценом оцењено је 6 учитеља и 9 учитељица, а врло добром оценом 1 учитељ и 1 учитељица.⁵⁶

У школској 1938/1939. години, у 16 одељења, било је уписано приближно ђака. У I разреду 144, у II разреду 140, у III разреду 150 и у IV разреду 166. Са поновцима и новодосељеним ђацима, укупан број уписаних био је нешто изнад 700. на крагу године, на главном испиту било је 683 ђака.⁵⁷ Са њима је радило 16 учитеља. Школа је имала сталног наставника веронауке.⁵⁸ Следеће школске године у првом разреду било је уписано 187 ученика и ученица, у другом 168, у трећем 147 и у четвртном 154. Укупно је било уписано 656 ученика, а са поновцима и досељеним, на крагу године је било 697 ђака. Забавиште није радило.⁵⁹ У школској 1940/1941. години, у свим одељењима основне школе било је уписано 679 ученика. У првом разреду било је три одељења са 133 ученика. Са њима су радили Милена Кузмановић, Милош Матић и Веселинка Лабан. Други разред је такође имао три одељења. Са 139 ученика овог разреда радили су Милош Ружић, Ружица Минић и Велимир Ћосић. У три одељења трећег разреда било је уписано 173 ученика. Њих су водили Верослава Ћокић, коју је касније заменила Даринка Петровић, Јелена Нешић и Драгољуб Ђорђевић. У четвртном разреду је такође било три одељења. Број уписаних

⁵¹ AJ-66-2846.

⁵² AJ-66-1597.

⁵³ AJ-66-2846.

⁵⁴ AJ-66-2846.

⁵⁵ AJ-66-2846.

⁵⁶ AJ-66-2846.

⁵⁷ AJ-66-2846.

⁵⁸ AJ-66-2846.

⁵⁹ Aj-66-2846.

ученика је био 157. Учитељи у овом разреду су били Миленија Лазаревић, Станимир Марковић и Витомир Ковачевић. Милета Грујић водио је комбиновано одељење сва четири разреда у коме је било 42 ученика, а Живојин Панић водио је комбиновано одељење трећег и четвртог разреда са 35 ученика.⁶⁰

Милета Грујић и Живојин Панић имали су по једно комбиновано одељење. Први је водио одељење састављено од ученика сва четири разреда, док је дуги водио одељење састављено од ученика трећег и четвртог разреда.

У данима окупације основна школа је наставила са радом, колико је то било могуће у ратним условима.

ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

После обнављања рада школе, настава се одвијала у истој згради, коју је Јагодинска општина за потребе основне школе саградила још 1868. године. У згради је било десет учионица и две канцеларије, за директора и учитеље. Укупна површина учионица и канцеларија износила је око 220 метара квадратних. Школа није имала станове за учитеље, па су они своја стамбена питања решавали изнајмљивањем станова у вароши. На име плаћања кирије, у првим годинама по обнављању рада школе, учитељи су добијали по 35 динара месечно. Станарина је касније повећавана, тако да је у 1926. години износила 150 динара месечно.⁶¹ Школа такође није имала склониште и одмориште за ђаке, као ни школско имање и школске радионице за обављање наставе из ручног рада. Осим саме зграде, својина школе било је још школско двориште величине 15 ари. Оно је било ограђено тарабом и посуто шљунком.

Крајем 20-тих година, по први пут, се истиче проблем неадекватности простора за одржавање наставе. Од укупно тринаест учионица, три нису биле хигијенске, па стога нису биле погодне за одржавање наставе. То су биле учионице у згради која се налазила преко пута школе, а коју је Јагодинска општина обезбедила за новоотворена одељења. Остале учионице су имале по 150 м³, што је по стандардима било прихватљиво, док су ове три учионице имале само по 100 м³. Осим учионица, у школи су постојале и две канцеларије за учитеље и једна канцеларија за директора.⁶²

⁶⁰ ИАЈ, Уписнице бр. 24, 25, 26, 27.

⁶¹ АЈ-66-1594.

⁶² АЈ-66-1594. У једном другом извештају наводи се, да су учионице имале по 180 м³, што је било по стандардима, а у извештају за 1929/30. учионице су имале по 160 м³ и 180 м³.(АЈ-66-1595).

Године 1932. углавном је решен проблем школског простора. Те године је изграђена нова зграда основне школе, преко пута нове цркве.⁶³ Она је била идентична старој згради Гимназије, а изграђена је заслугом Трифуна Ђурића, тадашњег председника општине. И даље је осам одељења имало наставу у старој згради основне школе, а четири разреда у старој и четири разреда у новој згради Гимназије.⁶⁴ Зграда коју је општина крајем двадесетих година уредила за школу, после изградње нове зграде претворена је у салу за физкултуру. Срушен је зид између две постојеће просторије и ту је било смештено неколико физкултурних справа. За физичко васпитање, када је то време дозвољавало, служило је и двориште те зграде, које је било величине око 5-6 ари.

Потпуно елиминисање проблема школског простора учињено је средином тридесетих година, доградњом две учионице у склопу старе зграде, изграђене још 1868. године. У годинама пред други светски рат, део одељења основне школе, свој рад је наставио у згради Ниже гиманзије, која је носила назив *Престолонаследника Петра II*, и налазила се у главној улици. Тих година почело се са изградњом зграде Гимназије, на месту где се налазила зграда општине. Због тога је општинска управа прешла у зграду основне школе, која је због тога касније носила назив *стара општина*. Мада је смештај општинске управе требало да буде привремено решење, школа се никад није вратила у своју стару зграду.

Градско поглаварство је буџетом за 1940/1941. годину предвидело средства за завршетак зграде основне школе у главној улици, али од предвиђених 300.000 динара, издвојено је тек око 130.000 динара. Пошто се очекивао увођење осморазредне Гимназије, морало је да се пожури са завршетком зграде, па је Градско поглаварство донело одлуку о продаји 961 комада обвезница државне ренте за ратну штету у вредности од 961.000 динара, и 100 комада акција Привилеговане аграрне банке по укупној цени од 50.000 динара.⁶⁵

НАСТАВНА СРЕДСТВА

Наставна средства, почетком 20-тих година, нису била довољна за успешно обављање наставе. За потребе школе, само у довољном броју постојао је школски намештај. Од наставних средстава, која су служила за очигледну наставу, школа је

⁶³ АЈ-66-1595. Према једном извештају то је била нова зграда Гиманзије.

⁶⁴ АЈ-66-1595.

школске 1923/1924. године имала четрдесет слика, седам препарата, један рељеф и тридесет земљописних карата. За наредну школску годину, од наставних средстава, било је обезбеђено: двадесет слика, седам препарата, два рељефа, 28 земљописних карата и три слике модела за метричке системе.⁶⁶ Наставна средства су из године у годину обнављана, јер је новац за набавку нових сваке године уношен у буџет, тако да су могла у довољној мери да допринесу квалитету наставе.

Наставна средства осим у првим годинама после рата, била су углавном довољна за одржавање наставе. У школској 1930-1931. години, за земљописну наставу било је 14 слика и један рељеф; за историјску наставу петнаест слика; за природопис осам слика, седам препарата у течности и два сува препарата и за почетну обуку једанаест слика. Школске 1934/1935. године школа је располагала са 59 слика и 12 карата и планова. Идуће школске године у географском кабинету налазило се 18 слика и 1 рељеф. Школске 1936/1937. године у кабинетима, осим код географског кабинета, где је било 48 зидних слика, у осталим кабинетима наставна средства била су као и предходне године. У историјском 48 зидних слика, физичком 12 апарата и у природном 37 зидних слика, 8 препарата у течности и 4 сува препарата.⁶⁷ Крајем 30-тих година, школа је располагала са: географским наставним средствима, која су се састојала из 18 слика и једним рељефом; историјским наставним средствима у којима је било 48 слика; физичким наставним средствима, која су чинила 12 препарата за рад са природним предметима, 36 слика, 8 препарата у течности и 4 сува препарата

Школа је за потребе учитеља имала и своју наставничку књижницу. Мада је било покушаја, ђачка књижница, као и књижница за грађане Јагодине није отворана. У књижници је школске 1923/1924. године било 480 књига. Коришћење књига од стране учитеља није било често. Само око педесетак књига је преко целе године узимано на читање. У школској 1924/1925. години, у библиотеци је било 1.000 књига, али већ у следећој години, број књига у наставничкој књижници био је нешто повећан у односу на школску 1923/1924. годину. Књижница је школске 1925/1926. године 490 књига. Школске 1927/1928. године књижница је имала 500 књига, а после две године, односно 1928/1929. године, у књижници је било 532 књиге.⁶⁸ У 1930. години у библиотеци је било 530 књига,

⁶⁵ ИАЈ, Градско поглаварство, Записници. Указом од 21. августа 1940. године формирана је осморазредна Гимназија у Јагодини, која је отпочела са радом 1. септембра исте године.

⁶⁶ АЈ-66*2845.

⁶⁷ АЈ-66-2846.

⁶⁸ АЈ-66-1594.

као и предходне 1929. године, а следеће године 540 књига.⁶⁹ И даље је постојала претплата на стручне листове и часописе, на: *Учитеља*, *Српски књижевни гласник*, *Енциклопедију*, *Чувари здравља*. Читалаца је, у току године било 16, односно сви учитељи, који су на читање током целе године узели 151 књигу. У 1932. години библиотека је располагала са 542 књиге, што је било незнатно повећање броја књига у односу на предходне године. Осим за куповину књига, школа је у свом буџету имала и средства за претплату на стручне часописе. Школа је била претплаћена на тада најважније стручне часописе: *Просветни гласник*, *Народна просвета*, *Учитель*, *Предавач*. Средства за куповину часописа била су предвиђена школским буџетима. Следеће године број књига је знатно повећан. Путем куповине и поклона школа је набавила још 68 нових књига, тако да је било укупно 610 књига. Сваке године је куповано по десетак нових књига, а приближно толико је добијано путем поклона. Библиотека је школске 1934/1935. године имала 657 књига. У току године 15 књига је набављено куповином, а 10 поклоном.⁷⁰ Интересантно, да је према извештају за 1936/1937. годину, у библиотеци је било мање књига него предходних година. У извештају је забележено постојање 435 књига, 60 слика, 12 карата и планова. У току године купљене су две књиге.⁷¹ Следеће године библиотека је располагала са 477 књига. У току године купљено је 9 књига.⁷² Слични број књига остао је до рата.

ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

Поред редовне наставе, у школи је велика пажња посвећивана ваншколским активностима учитеља и ђака. Сваке године обележавани су значајни догађаји. После прве прославе школске славе 1919. године, посебно је прослава Св Саве 1922. године изведена на најлепши начин, како у погледу рада, тако и у извођењу пригодног програма, што је на на присутне оставило леп утисак, а на ђакее је то имаоло васпитни утицај у морално-националном погледу.⁷³

⁶⁹ АЈ-66-1595.

⁷⁰ АЈ-66-2845.

⁷¹ АЈ-66-2846.

⁷² АЈ-66-2846.

⁷³ АЈ-66-2189.

У основној школи је, од 1881. године постојао и школски фонд за помагање сиромашних ученика. Рад фонда је обновљен 1923. године. Приходе Фонда чинила су средства сакупљена на добротворним забавама, од улога чланова и добротвора и завештањем. Скоро сваке године, у свим одељењима је спровођена ђачка штедња за овај фонд.⁷⁴ Средства фонда двадесетих година састојала су се из готовог новца, акција кланичног друштва, обвезнице ратне штете и обвезница зајма. Целокупна сума школског фонда налазила се на чувању у Јагодинској штедионици. У 1923/1924. години фонд је располагао са 27.000 динара. За одевање сиромашних ученика, у истој години утрошено је 6.850 динара.⁷⁵ Средства школског фонда у школској 1924-1925. години износила су 33.771 динар. Исте године фонд је увећан за 4.500 динара. За одевање сиромашних ђака у истој години утрошено је 2.181 динар.⁷⁶ Следеће године фонд је имао 44.805 динара, у готовом новцу 29.500 динара, у акцијама кланичног друштва 225 динара, у обвезницама ратне штете 3.920 динара и у обвезницама зајма 11.600 динара.⁷⁷ Школске 1926/1927. године фонд је располагао са 64.035 динара и каматом од 6.605 динара. За разне врсте помоћи, у истој години је утрошено 6.600 динара.⁷⁸

Посебна пажња посвећена је раду Школског фонда за помагање сиромашних ученика школске 1929/1930. године. Због многобројних активности фонда, тадашња средства од 43.000 динара у новцу и око 16.000 динара у вредносним папирима нису била довољна. Ради повећања средстава у фонду, почетком 1930. године заведена је штедња код свих ученика школе. И ове године цела сума Фонда за помагање сиромашних ученика, била је на чувању код Хипотекарне банке. Школски фонд за помагање сиромашних ученика и у наредним година радио је врло успешно, и то приближно истим средствима као и ранијих година. Школске 1927/1928. године, школски фонд је располагао са укупно 69.150 динара, а следеће школске године исти фонд је имао 52.400 динара. Такође као и ранијих година новац је био смештен код Јагодинске хипотекарне банке, Јагодинске штедионице и код благајника школског фонда. Следеће године у Фонду за помагање сиромашних ученика било је 39.712 динара у новцу и око 42.000 динара у хартијама од вредности. Део средстава од 18.154 динара уплатио је Школски фонд вароши Јагодине.⁷⁹

⁷⁴ ЗМЈ, Просвета - Ф XXII, К – 2. Један од добротвора био је и Михајло Коцић. Он је 3. маја 1934. Положио 200 динара на име уписа за члана добротвора Фонда сиромашних ђака основне школе у Јагодини.

⁷⁵ АЈ-66-2845.

⁷⁶ АЈ-66-2845.

⁷⁷ АЈ-66-1594.

⁷⁸ АЈ-66-2845.

⁷⁹ АЈ-66-2845.

Према извештају од 1. фебруара 1930. године, фонд је располагао са 43.001 динара.⁸⁰ Следеће године фонд је располагао са 86.777 динара, од чега у готовом новцу 70.852 и у хартијама од вредности 15.925 динара.⁸¹ Исте 1931/1932. године на књиге и друге потребе за сиромашне ученике утрошено је из школске касе 3.000, а из фонда сиромашних ученика 2.000 динара.⁸² У 1932. години у фонду је било 87.154 динара готовог новца.⁸³ Значајну активност фонд је имао у школској 1935/1036. години. Те године фонд је увећан за 4.600 динара, па је укупно износио 96.515 динара. Од те суме, помоћ је добило 89 ученика и 80 ученица, у вредности од 7.500 динара.⁸⁴

Повремено, са дозволом министра просвете, цео приход фонда је био усмераван на вршење појединих акција. Тако су целокупна средства фонда школске 1936/1937. године била усмерена на рад ђачке кухиње. Почетком децембра 1936. године Управни одбор фонда сиромашних ученика, као и наставничко веће школе, тражили су дозволу од Министарства просвете, да се школске 1936/1937. године целокупни годишњи приход употреби на рад ђачке кухиње, коју је наставничко веће у договору са управом фонда, отворило 1. децембра 1936. године и било је планирано да ради до 1.маја 1937. године. Разлог отварања кухиње био је тај, што је у основној школи било 60 ученика, који су у току зимских месеци оскудевали у храни. За набавку одеће и обуће за сиромашне ученике, и даље су била предвиђена средства фонда Косте и Драге Тасић из Ниша.⁸⁵ По добијању дозволе, Подмладак Црвеног крста је организовао ђачку трпезу за 32 ученика и 40 ученица, који су добијали ручак, у периоду од 1. децембра 1936. до 31. априла 1937. године.⁸⁶ Следеће школске 1937/1938. године фонд је имао 115.984 динара готовог новца. У тој години из фонда је издвојено 17.300 динара, и са тим средствима помогло се 57 сиромашних ученика и 64 ученица.⁸⁷

У складу са улогом школе, нарочита пажња је посвећена ваншколским активностима учитеља и ученика. Врло често је и Министарство просвете иницирало и налагало учешће учитеља и ђака у хуманитарним, спортским и образовним удружењима. Такве активност је нарочито била присутна код учитеља и ђака Јагодинске основне школе. Од ђачких удружења 1925/1926. године постојала су: Подмладак Црвеног крста и

⁸⁰ АЈ-66-1595.

⁸¹ АЈ-66-1595.

⁸² АЈ-66-1595.

⁸³ АЈ-66-1595.

⁸⁴ АЈ-66-2845.

⁸⁵ АЈ-66-1597.

⁸⁶ АЈ-66-2846.

⁸⁷ АЈ-66-2846.

Друштво трезвене младежи. Оба друштва окупљала су велики број ђака.⁸⁸ Од учитеља нарочито су били активни: управитељ Тома Милојковић, који је био члан Окружн пољопривредне подружнице и Удружења резервних официра; Драгољуб Ракић је учествовао у раду Окружног савеза и у школи је спремао хорско певање; Петрија Симић је радила у Колу српских сестара и спремала позоришне комаде са ученицима основне школе; Настасија Ђорђевић је такође била члан Кола српских сестара. Све ове дужности вршене су почасно.⁸⁹

У ваншколским активностима учитеља, крајем двадесетих година, највише се истицао Драгољуб Ракић, учитељ мушког одељења трећег разреда. Он је успешно водио ђачко позориште, које је и сам основао 1922. године, и ђачки хор. Са позоришном групом и хором Драгољуб Ракић је приређивао успешне приредбе, са којих је сав приход ишао у корист Фонда сиромашних ученика. Његовом иницијативом набављена је и врло лепа бина за потребе ђачког позоришта. Осим у позоришном и хорском друштву, он је обављао и послове секретара Аеро-клуба. Од осталих учитеља, у ваншколске активности били су укључени још и Тома Милојковић у Удружењу резервних војних старешина и Ђорђе Васић у Подмлатку Црвеног крста. Од ђачких удружења и даље су постојала: Ђачко позориште, Ђачки хор, Друштво трезвене младежи и Подмладак Цвеног крста. У школској 1927/1928. години у Подмлатку Црвеног крста било је укључено 55 ученика и 60 ученица, а у Друштво трезвене младости 37 ученика и 43 ученица.⁹⁰

Посебна пажња, ове 1928. године, нарочито је била усмерена на рад Друштва трезвене младежи. По решењу министра просвете прослава трезвености одржана је од 29. априла до 6. маја. За то време учитељи су одржали неколико предавања, а ученици извели неколико хорских и позоришних представа. Ове године, први пут, поводом десетогодишњице од потписивања примирја, установљен је *Дан мира*. Обележавајући тај дан, учитељи су у просторијама школе, одржали неколико предавања о Првом светском рату, а ученици су радили темате на исту тему. На дан потписивања, 11. новембра, у школи је спроведено побожно ћутање, у трајању од два минута, у знак сећања на жртве које су пале у дотадашњим ратовима. Такође по налогу Министра просвете, у свим школама, па и у Јагодинској основној школи, први часови 12. марта били су посвећени мајкама.⁹¹

⁸⁸ АЈ-66-1594.

⁸⁹ АЈ-66-1594.

⁹⁰ АЈ-66-1593.

⁹¹ АЈ-66-1506.

Такође, поводом десетогодишњице од пробоја Солунског фронта, Друштво Црвеног крста је организовало неколико приредби, на којима је вршено прикупљање добровољних прилога за Фонд сиромашних ученика.

У вези са наређењем Централног хигијенског завода о здравственом просвећивању народа, одржан је 28. априла у Јагодини скуп свих учитеља Среза беличког, ради оснивања здравственог одбора, као и начина њиховог рада. У току лета исте године, основан је Здравствени одбор за Јагодину, у који су ушли: градски лекар, представник цркве, представник општине и представници друштва, која се баве народним здрављем. Неколико предавања о здравственој хигијени ђака је оджано у основној школи у току 1928. године. Здравствени одбор одржао је предавање 27. маја 1928. године о здравственој хигијени ђака. Нарочито успешно предавање о значају хигијенског живота и чувању здравља, одржао је управитељ школе, приликом обележавања дана *Св. Ђурица и Методија*.⁹²

Од неколико удружења, као и предходне године, ове школске 1928/1929. године, постојало је Друштво трезвене младежи, Подмладак Црвеног крста, ђачки хор и ђачко позориште и Соколско друштво.⁹³ Исте године одржано је чак 18 научних и 9 забавних екскурзија. Све су организоване у месту и ближеј околини, и биле су полудневне.⁹⁴

У ваншколским активностима углавном су били укључени исти учитељи, као и ранијих година. Школске 1929/1930. године, Тома Милојковић је био активан у Друштву Црвеног крста и Удружењу резервних војних старешина, Драгољуб Ракић је радио са ђачким хором и у Соколском друштву. Ђорђе Васић и Велимир Ћосић били су активни у Подмлатку Црвеног крста а Милена Кузмановић и Катарина Васић радиле су са ђачким позориштем.⁹⁵

У извештају за школску 1929/1930. годину, посебно се истиче прослава Св. Саве. Посета приредби је била толико масовна, да сви посетиоци нису могли да се сместе ни у највећој сали у вароши, мада је и у Гимназији истовремено била приређена забава истим поводом. Током школске 1930/1931 године, учитељи су одржали бројна предавања ђацима и њиховим родитељима. Посебно успешна била су предавања: о Штросмајеру, о борби против туберкулозе, о мајци и њеној љубави пуној пожртвовања, о чувању здравља. Учитељ Никола Ђурић одржао је старијим разредима врло успешно предавање са темом: *Утицај алкохола на здравље. Дан мира* одржан је од 9. до 15 новембра 1930. године. У оквиру тога, 11. новембра је одржано побожно ћутање у трајању од два минута. Приликом

⁹² АЈ-66-1596.

⁹³ АЈ-66-1594.

⁹⁴ АЈ-66-1594.

прославе Св. Саве Станислав Марковић је одржао предавање о старању родитеља за своју децу. Иначе прослава Видовдана одржана је уз присуство великог броја грађана. Поред програма који су извели ђаци, а који се састојао од рецитација и дечијих песама, изведене су и соколске вежбе ученика основне школе. На прослави је прикупљен прилог за Фонд за народно просвећивање у износу од 163,50 динара. Половина те суме послата је Министарству просвете у корист истог фонда, а други део је предат књијници Соколског друштва ради набавке нових књига. Од значајних активности учитеља и ђака основне школе у школској 1930/1931. године треба поменути и организовање приредби ради прикупљања добровољних прилога за помоћ Француској, због великих поплава које су захватиле ту земљу. Такође, на дан откривања споменика захвалности Француској одржана су многобројна предавања, на којима је потенцирана помоћ Француске Србији у првом светском рату.⁹⁶ И у школској 1932/1933. години било је неколико значајних активности. Од 19 до 21. маја 1933. године, у сарадњи са Друштвом Црвеног крста, одржана је акција *Дан борбе против туберкулозе*, са предавањем о туберкулози и о потреби одржавања чистоће у учионицама и школама. На Видовдан исте године установљен је *Дан народног просвећивања*. То је обележено предавањима и концертима, на којима је прикупљан прилог за Фонд народног просвећивања.⁹⁷

Школске активности учитеља и ђака основне школе, у великој мери помагало је и грађанство. Школске 1930/1931. године, за награђивање ученика Јосиф Бекерус, директор Пиваре, поклонио је школи 300 динара. Осим њега, Мика Мијушковић, адвокат, поклонио је школи 100 динара и две књиге за школску библиотеку. Драгутин Стојковић је поклонио школи такође 100 динара, а Петар Никчевић 27 књига за награђивање одличних ученика.⁹⁸

Ове године, највише до тада, укупно девет учитеља и учитељица је узело учешћа у раду у ваншколским установама и удружењима. Драгољуб Ракић је био укључен у рад Друштва Црвеног крста и у Месном одбору Аеро-клуба. Миливоје Стојановић је радио у Друштву Црвеног крста, у Соколском друштву а био је и председник Фонда сиромашних ученика. Милева Кузмановић је била укључена у рад Друштва Црвеног крста, Кола српских сестара, Друштва српске мајке и Женској подружници. Милета Грујић је учествовао у раду Соколског друштва а био је и благајник Фонда сиромашних ученика. Никодије Антић био је укључен у рад Соколског друштва, Подмлатка Црвеног крста, где је био повереник, и у Фонду сиромашних ученика, где је обављао дужност секретара.

⁹⁵ AJ-66-1595.

⁹⁶ AJ-66-1595.

⁹⁷ AJ-66-1596.

Велимир Ћосић је нарочито био укључен у рад Соколског друштва и то као начелник и вођа Соколске дружине деце основне школе.⁹⁹ У удружењима ван школе, Тома Милојевић је био председник удружења резервних официра, председник Беличког учитељског друштва, председник Надзорног одбора Аеро-клуба и члан Друштва Црвеног крста. Велимир Ћокић био је активан у Соколском друштву, Милева Кузмановић, Катарина Васић и Драгиња Милетић у ђачким позориштима, Милош Митић је био активан у Земљорадничкој задрузи, док су Видосава Ћосић и Катарина Васић биле укључене у рад хуманитарних организација, и то, прва је била секретар Друштва Књегиње Љубице а друга благајник Кола српских сестара. Ово друштво је, поводом материца, организовало забаву у Хотелу Симић. Од прихода купљена је одећа за 30 сиромашних ученика основне школе и Гимназије.¹⁰⁰

Од ђачких удружења, постојала су као и раније Подмладак Црвеног крста, ђачко позориште, ђачки хор и оркестар, Друштво трезвене младежи и Подмладак Црвеног крста, које је било најмасовније, јер је у свом чланству имало 150 ученика и 160 ученица, и располагало средствима у висини од 1.033 динара.¹⁰¹ У школској 1934/1935. години 17 учитеља било је укључено у рад Црвеног крста, исто толико у рад Соколског друштва и Учитељског удружења. Исте године, било је укључено у рад Црвеног крста 125 ученика и 112 ученица, и у Соколском друштву 81 ученик и 72 ученице.¹⁰² У току године одржане су две приредбе ђачког хора, два виолинска концерта, једна ученичка изложба и два предавања на којима је присуствовало 258 слушалаца.¹⁰³ Запажена предавања одржао је Сретен Динић, школски надзорник из Лесковца. Једно је било о народној просвети а друго је било на тему *Исус Христос као народни просветитељ*.¹⁰⁴ У истој години обележени су празници: рођење престолонаследника, дан уједињења, рођендан Краља, рођендан Краљице, Св. Сава, Штросмајеров дан, дан Зрињског и Франкопана, дан Ћирила и Методија и Видовдан.¹⁰⁵ Слична активност била је и у 1935/1936. години. Одржано је једно научно предавање пред 526 грађана Јагодине, и три популарна на којима је присуствовало 290 грађана. Поред тога, организована су два певачка концерта, једна ученичка изложба

⁹⁸ АЈ-66-1595.

⁹⁹ Моравски гласник, бр. 4, 21. фебруар 1932. стр. 4. На годишњој скупштини Соколског друштва Јагодине Милета Грујић је изабран за благајника, Ђорђе Васић, школски надзорник за просветара друштва и Велимир Ћосић за заменика начелника друштва.

¹⁰⁰ Моравски гласик, бр. 2, 17. јануар 1932. стр. 4.

¹⁰¹ АЈ-66-1595.

¹⁰² АЈ-66-2845.

¹⁰³ АЈ-66-2845.

¹⁰⁴ Моравски гласник, бр. 6, 6. март 1932. стр. 4.

слика и једна забава у корист фонда сиромашних ученика. Такође и у овој години обележени су исти датуми. Рођења чланова краљевске породице обележана су у цркви, пред ђацима дан Штросмајера, Зрињског и Франкопана, а Св. Сава и Видовдан на посебним приредбама за грађанство.¹⁰⁶ Школске 1936/1937. године у Подмлатку Црвеног крста било је укључено 145 ученика и 95 ученица, у рад Соколског друштва 112 ученика и 73 ученице. По први пут се јавља друштво Скаута, у чији рад су се укључили тројица ђака и три ученице.¹⁰⁷ Учитељи су у рад удружења при школи, били укључени у рад Аеро клуба, Кола српских сестара, Црвеном крсту, Соколског друштва и Учитељском удружењу. Исте школске године, обележени су празници: Дан уједињења, рођење Краља, Св. Сава, Штросмајеров дан, дан Тирила и Методија и Видов дан.¹⁰⁸

У ваншколским активностима и даље су углавном исти учитељи били активни, иако су ове године сви учитељи били обавезни да буду чланови Подмлатка Црвеног крста. Тома Милојковић је био председник Удружења резервних официра, председник Беличког учитељског друштва, председник надзорног одбора Аеро-клуба и члан управе Друштва Црвеног крста. Велимир Ћосић био је у Соколском друштву а Милева Кузмановић, Катарина Васић и Драгиња Милетић радиле су са ђачким позориштем. Захваљујући преданом раду учитеља и ученика основне школе, ове школске 1930/1931. године, врло успешно су организоване прославе и то поводом: рођендана престолонаследника, рођендана краља, рођендана краљице, дана уједињења, дана Св. Саве, дана Зрињског и Франкопана, дана Тирила и Методија и Видовдана. Све прославе су одржаване уз присуство великог броја грађана.

Почетком 30-година истиче се организовање школских екскурзија. Према школском извештају за 1930/1931. годину, одржане су две научне и две популарне екскурзије у околини Јагодне. Каснијих година се наставило са организовањем бројних ђачких екскурзија и излета. Све су биле полудневне, а организоване су у месту и околини. Екскурзије су углавном организоване са ученицима трећег и четвртог разреда, а одлазило се до манастира Јошанице, извора Штипљанске реке, Липара, а излети су организовани најчешће до Ђурђевог брда.

Од значајних активности у 1932. години треба издвојити одржавање Збора беличког учитељског удружења априла те године. Збор је отворио учитељ Душан Радивојевић и прочитао нова правила удружења. На збору је говорио и школски надзорник

¹⁰⁵ АЈ-66-2845.

¹⁰⁶ АЈ-66-2846.

¹⁰⁷ АЈ-66-2846.

за срез белички Ђорђе Васић. По одлуци удружења, за време школског распуста одржан је течај о ручном раду и соколству у Учитељској школи, на коме је присуствовало између 150 и 200 течајаца.¹⁰⁹

Масовност рада учитеља у ваншколским организацијама и даље је била знатна. У школској 1936/1937. години, у Аеро-клубу било је укључено осам учитеља и две учитељице, у рад Кола српских сестара било је укључено пет учитељица. У Црвеном крсту и у Соколском друштву присутност учитеља је била најмасовнија. У рад оба друштва било је укључено по осам учитеља и једанаест учитељица. Чланови учитељског удружења били су сви учитељи основне школе.¹¹⁰ Ван школе учитељи су такође показивали велику активност. На просветној делатности радили су сви учитељи, у рад Соколског друштва било је укључено 5 учитеља и 8 учитељица, у Црвеном крсту 8 учитеља и 11 учитељица и у ђачком позоришту такође 8 учитеља и 11 учитељица.¹¹¹ Посебно успешна приредба, коју су организовали учитељи и ученици у 1933. години била је прослава Дана народне просвећености. Прво је о успеху ученика говорио Драгољуб Ракић, управитељ школе. После његовог говора, ђаци су извели неколико соколских вежби и одрецитовали неколико рецитација, а ђачки хор је отпевао државну химну и неколико патриотских песама. На крају приредбе подељено је 365 награда одличним и врлодобрим ученицима. У оквиру исте прославе, после подне је приређен концерт у корист Фонда сиромашних ученика.¹¹²

У школској 1937/1938. години сви учитељи су били укључени у рад Црвеног крста, Соколског друштва и Учитељског удружења, док су у организацији Резервних старешина било укључена два учитеља.¹¹³ Исти број учитеља био је укључен у истим организација и следеће године. Ван школе, сви учитељи су значајни допринос имали на просвећивању. У Соколском друштву било је укључено 7 учитеља, у Црвеном крсту 1 учитељ и у ђачком позоришту 1 учитељ и 2 учитељице.¹¹⁴ У току школске 1937/1938. године, поред бројних активности учитеља и ученика основне школе, вредно је истаћи организовање бројних приредби о првом српском просветитељу са којих су прикупљани добровољни прилози за изградњу храма Св. Саве у Београду, и организовање приредби за сакупљање добровољних прилога за подизање споменика Гаврилу Принципу у Босанском Грахову.¹¹⁵ У истој

¹⁰⁸ АЈ-66-2846.

¹⁰⁹ Моравски гласник, бр. 9., стр. 2.

¹¹⁰ АЈ-66-2846.

¹¹¹ АЈ-66-2846.

¹¹² Моравски гласник, бр. 4, стр. 7.

¹¹³ АЈ-66-2846.

¹¹⁴ АЈ-66-2846.

¹¹⁵ АЈ-66-2846.

школској години организована је и једна хуманитарна приредба, на којој је прикупљено 1042 динара за помоћ сиромашним ученицима. Организована су и два предавања и два концерта, на којима је било присутно 348 грађана.¹¹⁶ И ове године обележени су рођендани престолонаследника, краља и краљице, дан уједињења, Св. Сава пред 312 грађана, Штросмајеров дан, дан Зрињског и Франкопана, дан Ћирила и Методија и Видовдан, на приредби која је окупила 223 грађана. Ван школе, просвећивању су се посветили сви учитељи, радом у Соколском друштву један учитељ, као и у Црвеном крсту, док су у ђачким позориштима биле укључене две учитељице и један учитељ.¹¹⁷ Због рата и положаја деце, мада је то било и ранијих година, посебно значајно је било обележавање *Дечије недеље*. Од 19. до 26. маја 1940. године одржана су бројна предавања, концерти и излети на којима је прикупљана новчана помоћ за набавку потребних ствари за дечије ратно обданиште и склониште. Исте године, приликом обележавања Видовдана, одржан је *Дан народног просвећивања*, пропраћен предавањима и концертима и прикупљањем добровољних прилога.¹¹⁸

Мада се и раније примењивало, посебно у 1937. години треба издвојити одржавање огледних предавања. Ова предавања су одржавана сваке године и то по наређењу Министра просвете. За ову годину за одржавање оваквих предавања одређен је Цветко Поповић, професор Учитељске школе. Он је пред учитељима и ученицима одржао два предавања, о *Ваздуху* и *Глаголима*. Ово је било прво огледно предавање у школској 1937/1938. години. Предавање је одржано 18. децембра 1937. године у IV разреду. Предходно су учитељи, по налогу управитеља Учитељске школе, израдили нацрте предавања, које су доставили Цветку Поповићу. На основу ових нацрта, после предавања развила се дискусија и одржан је заједнички састанак са учитељима, на коме се поново говорило о значају ових предавања.¹¹⁹

ФИНАНСИРАЊЕ ШКОЛЕ

Новчана средства за рад школе обезбеђивана су из два извора. Поред Министарства просвете, новац за рад школе обезбеђивала је и општина преко свог Школског фонда. Висина средстава, која је издвајала општина, била је из године у годину различита, али се углавном кретала између педесет и седамдесет хиљада динара. Држава је издвајала много

¹¹⁶ АЈ-66-2846.

¹¹⁷ АЈ-66-2846.

¹¹⁸ АЈ-66-1597.

већа средства, и она су се кретала у износу од око две стотине хиљада динара. Та средства су се трошила за учитељске плате и материјално одржавање школе. Издржавање школе углавном је било задовољавајуће. На пример, у школској 1922/1923. години је општина, не само школу потребним средствима снабдевала на време, већ је и преко школског буџета давала школи средства из својих прихода, и на тај начин помагала школу у довољној мери.¹²⁰ Држава је за школску 1923/1924. годину издвојила укупно 240.891 динар, за рад школе 178.303 динара и за плате 62.588 динара. Општина је, исте године, преко Школског фонда издвојила за плате 2.930 динара и за школске потребе 73.775 динара.¹²¹ У току 1925. године општина је издвојила нешто мање новца за рад школе, али је у потпуности исплатила предвиђена средства. Од укупног општинског буџета који је износио 4.240.000 динара, за рад школе, за целу годину, општина је издвојила 59.089 динара.¹²²

Месечне основне и положајне плате учитеља јагодинске основне школе кретале су се од 590 до 1.420 динара. Како је у плату још улазила станарина и разни породични додаци, најнижа учитељска плата износила је око 900 динара, док је највећа плата била 1.850 динара.¹²³

По полугодишњем извештају, за школску 1928/1929. годину, општина је за школски буџет, из кога се финансирао рад школе, издвојила 63.630 динара, али је школи исплаћено 59.270 динара. Ово су била нешто већа средства него што је општина издвајала предходних година, и вероватно су у вези са повећањем броја одељења. Предходне године, за целу школску 1927/1928. годину, општина је за рад школе издвојила нешто преко педесет хиљада, од чега је за плате учитеља издвојено 35.780 динара. За финансирање школе од стране Министарства просвете не постоје подаци, али је издвајање највероватније било на висини издвајања за 1926/1927. годину, када је за рад Јагодинске основне школе издвојено 288.641 динар. Школски буџет, за који је средства издвајала општина, износио је за целу годину 122.957 динара, а за прво полугође је исплаћено 70.398 динара. Следеће 1929. године, школски буџет је износио 63.630 динара. Иако буџет општине није остварен за нешто више од милион динара, школа је од предвиђених пара, добила мање само нешто више од 7 хиљада динара, односно 56.270 динара.¹²⁴ У 1929.

¹¹⁹ АЈ-66-1597.

¹²⁰ АЈ-66-2189.

¹²¹ АЈ-66-2845.

¹²² АЈ-66-1594.

¹²³ АЈ-66-1595.

¹²⁴ АЈ-66-1594.

години школски фонд износио је 57.350 динара и углавном је у целини исплаћен, односно исплаћено је 55.850 динара.¹²⁵

Школске 1929/1930. године било је тешкоћа у издвајању новца за основну школу. Те године општина је издвојила 61.479 динара, мада је школски буџет за исту годину утврђен на 122.957 динара. Због тешкоћа око попуне општинског буџета, школи је исплаћено само 21.000 динара, а тек крајем 1930. године и преосталих 40.000 динара. Школски буџет за школску 1930/1931. годину, који се финансирао парама општине, износио је 164.649 динара. Од те суме, за рад школе у првом полуугодишту је издвојено 96.850 динара.¹²⁶ То је било значајно повећање у односу на предходну годину, када је општина за рад школе у првом полуугодишту издвојила 55.850 динара. Држава је за рад школе, у истој години, издвојила 339.167 динара. Ове године, први пут, у школски буџет улазе средства која су добијена путем поклона. Висина тих средстава износила је 39.712 динара. Финансирање рада школе, и ове године је било доста добро. Општина је за рад школе у 1931. години планирала да издвоји 122.957 динара, али је школи предато 70.398 динара.¹²⁷ За средства које је издвајала држава не постоје подаци, али с обзиром на чињеницу да је издржавање школе било доста добро, вероватно су била бар на нивоу ранијих давања. У школској 1935/1936. години укупни школски буџет општине износио је 74.330 динара. Мада је општински буџет био мањи за око 300.000 динара од планираног, општина је тачно исплатила предвиђена средства за рад школе. За одржавање зграде издвојено је 21.530 динара, за редовне принадлежности 21.600 динара и за станарине 31.200 динара.¹²⁸ У 1938/1939. години школски буџет је износио 84.000 динара. Према планираним средствима школи је требало укупно 70.119 динара. За одржавање зграде било је предвиђено 13.669 динара, за редовне принадлежности 25.200 динара и за станарине 31.200 динара. Школи је предато 31.753 динара, а утрошено је нешто мање, односно 31.470 динара.¹²⁹

Финансирање рада школе, до почетка другог светског рата било је доста добро. Општина је из свог буџета сваке године издвајала по око 70.000 динара. Средства која су издвајана од стране министарства су била доста већа. Градско поглаварство је за школску 1940/1941. годину одредило за потребе основне школе 85.078 динара.¹³⁰

¹²⁵ АЈ-66-1595.

¹²⁶ АЈ-66-1595.

¹²⁷ АЈ-66-1595.

¹²⁸ АЈ-66-2846.

¹²⁹ АЈ-66-2846.

¹³⁰ ИАЈ, Градско поглаварство, Записници

ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ

Први законски акт који је донет после првог светског рата била су Правила о полагању испита за учитеље основних школа. Према овом акту привремени учитељи били су обавезни да полажу: 1. Писмени испит из педагошке групе предмета и српско-хрватски језик са књижевношћу; 2. Усмени испит из педагошких група предмета; 3. Практично предавање у основној школи. Стални учитељи, према истом закону, били су обавезни да полажу практични учитељски испит пред комисијом Учитељске школе.

На основу Закона о народним школама из 1929. године, донета су 1930. Године нова Правила о полагању учитељског испита за привремене учитеље и учитељице народних школа, који нису имали потпуне квалификације за сталне учитеље. После 20 месеци рада у разреду учитељи су били дужни да полажу практични учитељски испит. О полагању учитељског испита постојала су и посебна правила, донета 1932. године. Правила су била доста ригорозна. Према њима учитељи су у року од 5 година службе били обавезни да положе практични учитељски испит. Учитељ који је имао укупно три слабе оцене у току године, или две слабе оцене узастопно, не може полагати практични учитељски испит и отпушта се из службе. Писмени испит полагао се из педагошке групе предмета и из државног језика са књижевношћу, пред одбором који је давао по једну тему за сваки предмет. Усмени испит полагали су кандидати који су из оба предмета на писмено добили најмању оцену добар. Овај испит се састојао од полагања државног језика са књижевношћу, народне историје, земљописа Југославије и школске администрације са познавањем целокупног законодавства које се односи на народне школе. После овог, кандидат полаже практично предавање у неком разреду народне школе. Пре тога био је дужан да методску јединицу писмено обради. Кандидат је положио уиспит, ако је из сваког предмета добио оцену најмање *добар*.

Први законски акт, о основним школама донет између два светска рата био је Наставни план и програм из 1926. године. До доношења овог закона настава у основним школама је базирана на школским законима Краљевине Србије. Наставни план и програм из 1926. године одређивао је следећи број часова за предмете: 1. Наука о вери; по два часа недељно у свим разредима; 2. Српско-хрватски и словенчки језик; седам часова недељно; 3. Почетна стварна обука; по три часа у првом и четри часа у другом разреду; 4. Земљопис; по два часа у трећем и четвртном разреду; 5. Лепо писање; по један час у свим разредима; 6. Историја Срба, Хрвата и Словенаца; по два часа у трећем и три часа у четвртном разреду;

7. Рачун са геометријским облицима; по четри часа у свим разредима; 8. Познавање природе; по три часа у трећем и четвртном разреду; 9. Мушки и женски ручни рад; по један час у свим разредима; 10. Певање; по један час у свим разредима; 11. Гимнастика; са дечијим играма; по један час у свим разредима.¹³¹

Један од најзначајнијих закона о школама био је *Закон о народним школама*, донет 1929. године. Школе су према овом закону, друштвене установе, чији је задатак: 1. Да наставом и васпитањем у духу државног и народног јединства и верске трпеливости, спремају ученике за моралне, одане и активне чланове државне, народне и друштвене заједнице; 2. Да шире просвету у народу непосредно и посредно, сарадњом са културним установама за народно просвећивање.

Настава у народним школама је општа и обавезна у целој земљи. Свако дете, чији су родитељи настањени на територији земље васпитава се према својим способностима, било у редовној народној школи било у народним државним заводима, а по одредбама овог закона.

Законом се народне школе деле на основне школе и више народне школе. Основна школа као и виша народна школа трају по четри године. Школовање је обавезно за свих осам година. Услов за отварање школе, био је да у полупречнику од 4 километара има најмање 30 детета дораслих за школовање.

Закон је одредио и предмете, који се уче у школи: 1. Наука о вери са моралним поукама; 2. Народни (српско-хрватски-словеначки језик); 3. Народна историја с најзнаменитијим догађајима из опште историје; 4. Земљопис наше државе са основним познавањем других земаља; Рачун са основама геометрије и геометрије цртања; 6. Познавање природе; 7. Практична привредна знања и умења према потребама краја; 8. Хигијена; 9. Домаћинство; 10. Ручни рад са нарочитом применом народних мотива; 11. Цртање, 12. Лепо писање; 13. Певање; 14. Телесне вежбе по соколском систему.

Настава се изводи на државном језику, а по плану и програму који прописује Министар просвете, по саслушању Главног просветног савета. Настава је бесплатна. Даје се примат верској настави, која је била обавезна за све признате вероисповести.

У школама раде учитељи и учитељице, који могу бити привремени и стални. Привремени учитељ је онај који је завршио државну учитељску школу и положио учитељски испит зрелости, или вишу педагошку школу или педагошке науке на

¹³¹ Наставни програм за I, II, III и IV разред основних школа Краљевине СХС од 9. августа 1926, Београд 1926.

филозофском факултету. Привремени учитељ постаје стални кад положи практични учитељски испит после две године рада.

Законом је одређена управа и надзор над школама. То су вршили школски одбор, срески школски надзорник бански школски надзорник.¹³²

Законом је регулисано и питање издржавања школа. Општине су биле дужне да издржавају школе у материјалном смислу, да дају земљиште за школу, школско двориште и за игралиште. Општина је била дужна да изграђује школске зграде, станове за учитеље, да набавља школски намештај и учила, као и прибор за сиромашну децу

План и програм из 1933. године доноси неке измене у односу на план и програм из 1926. године: 1. Наука о вери са моралним поукама, по 1 час у I и II разреду са 6 часова а у III и IV разреду по 2 часа; 2. Народни језик, у I разреду 10 часова, у II разреду 9 часова, III разреду 6 часова и IV разреду 5 часова; 3. Земљопис, у III разреду 2 часа, у IV разреду 3 часа; 4. Историја, 1 час у III разреду и у IV разреду 3 часа; 5. Познавање природе и поуке о здрављу, остаје исти број часова; 6. Рачун са основана геометрије, у I и II разреду по 5 часова а у III и IV разреду по 4 часа; 7. Цртање, по 1 час у II, III и IV разреду; 8. Практична знања и умења, по 3 часа у III и IV разреду; 9. Певање, остаје исти број часова; 10. Телесне вежбе, по 2 часа у I и II разреду а по 1 час у III и IV разреду.¹³³

Поред ових законских аката, у периоду између два светска рата донето је више уредби и прописа којима се регулисао рад у просвети. То су биле: Уредба о месним школским одборима из 1927; Уредба о учитељским дисциплинским судовима из 1927; Уредба о подизању школских зграда за народне школе из 1927; Уредба о вршењу надзорничке службе из 1935. и Уредба о издржавању народних школа.

У истом периоду донето је и више правилника: Правило о полагању испита за учитеље основних школа из 1925; Правило о школским фондовима из 1925; Правило о полагању испита за њколске надзорнике из 1935. године.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА УЧЕНИКА

Здравље ученика је представљало посебну бригу школе и општинских власти. Градски лекар је био у обавези да сваког месеца обави преглед ученика. Ипак, и поред такве бриге према здрављу ђака, појава разних болести није могла у потпуности да се спречи. Тако је због епидемије грипа 1922. године, по налогу школског лекара и окружног

¹³² Закон о народним школама, Београд 1930.

¹³³ Закон о народним школама, Београд 1930.

физикуса, распуст трајао од 31. јануара до 12. фебруара.¹³⁴ У следећој школској 1923/1924. години забележено је само једно обољење од шарлаха, али на жалост та ученица је подлегла болести, 33 случајева малих богиња и само два болесна ђака од запаљења.¹³⁵ Следеће године здравље ученика било је задовољавајуће. Заразних болести није било, осим неколико случајева богиња. Оболели ученици су били одстрањени, тако да није дошло до епидемија.¹³⁶ Слично као и 1922. године, и у току 1926. године, због епидемије грипа, школа је била затворена током фебруара.¹³⁷ Проблеми са здрављем ученика појавили су се и с јесени 1928. године. Због појаве ангине, средњих богиња и шарлаха, школа је два пута прекидала са радом, од 13. до 28. септембра и од 24. новембра до 4. децембра.¹³⁸ Због обољења извесног броја ученика од дифтерије, на предлог среског санитетског референта, да се спречила појава епидемије, од 9. до 24. децембра 1929. године, дошло је до обустављања наставе.¹³⁹

И ове школске 1930/1931. године, као и прошле, дошло је до појаве епидемије у школи. Фебруара и марта владале су заразе шарлаха, ангине и малих богиња са запаљењем плућа. Због тога су одељења првог и другог разреда, по наређењу лекара била ван наставе петнаест дана, док у осталим разредима болест није узимала маха, већ су се јављали само појединачни случајеви.¹⁴⁰ Следеће године није забележено никакво обољење.¹⁴¹

У 1937/1938. години није било епидемија, али је било појава маларије, богиња, шарлаха, грипа и дизентерије. Само од грипа је оболела већа група ученика, а код осталих болести то су били појединачни случајеви, и то захваљујући благовременој интервенцији школе и здравствених радника вароши и срезца. Осим од ових болести, ученици су обољевали и од болести органа за дисање, болести ока, уха и коже. У току целе школске године, у првом разреду било је укупно болесних 77 ученика, у другом разреду 41, у трећем разреду 50 и у четвртном разреду 75 ученика.¹⁴² До школске 1940/1941. године, односно до почетка другог светског рата, здравље ученика је било задовољавајуће, без било каквих епидемија.

¹³⁴ АЈ-66-1593.

¹³⁵ АЈ-66-2845.

¹³⁶ АЈ-66-1593.

¹³⁷ АЈ-66-1596.

¹³⁸ АЈ-661594.

¹³⁹ АЈ-66-1594.

¹⁴⁰ АЈ-66-1595.

¹⁴¹ АЈ-66-1596.

¹⁴² АЈ-66-2846.

*Summary***THE ELEMENTARY SCHOOL IN JAGODINA IN THE PERIOD BETWEEN THE TWO
WORLD WARS 1918 – 1941**

The paper is presenting the most important phases and details of the history of Jagodina elementary school, since the end of the First World War till the beginning of the Second World War. The author is presenting, inspecting and describing all of the crucial important moments and processes in the developing of the elementary educational system in Jagodina. This article is planned and written on an very wide documentary bases. All of the significant facts and all-sorts statistics of the school`s life are presented and also analysed. By presenting the discoveries and results of mentioned researching, in this paper, the autor gives an exceptionally important contribution for history of education, as an important part of the history of whole social development in Serbia.